

Długotrwały kontakt językowy i jego skutki leksykalne oraz semantyczne na przykładzie polskich zapożyczeń leksykalnych w jidysz.

Kontakt językowy to zjawisko występujące zawsze wtedy, kiedy jednostki lub grupy społeczne dzielące wspólną przestrzeń zmuszone są do posługiwania się we wzajemnej komunikacji więcej niż jednym językiem. Choć we współczesnym, silnie skomunikowanym i mobilnym świecie spotykamy się z nim na każdym niemal kroku, jest ono tak dawne, jak dawne są interakcje kulturowe i społeczne między grupami różnojęzycznymi. Jednak jego systematyczny opis naukowy prowadzony jest dopiero od kilkudziesięciu lat. Dziedzinę zajmującą się tą problematyką określa się mianem *lingwistyki kontaktu językowego* lub *lingwistyki kontaktowej*. Choć na świecie (zwłaszcza w krajach anglosaskich) rozwija się ona bardzo dynamicznie, w Polsce wydaje się jak dotąd mało znana.

Strategie pokonywania "barier językowych" – bo do tego w istocie sprowadza się kontakt językowy – bada się zwykle w odniesieniu do osób (*bilingwizm*) lub całych grup (*dyglosja*). Skutki ich stosowania można zaś postrzegać zarówno z perspektywy samych użytkowników języka, jak i pod kątem zmian dających się zaobserwować w samej jego tkance (tj. systemie języka). Im kontakt językowy trwa dłużej, im bardziej jest intensywny i dotyczy większej liczby domen (tj. obszarów aktywności, takich jak codzienne kontakty sąsiedzkie, proces edukacyjny, wymiana towarów i usług, udział w życiu kulturalnym lub politycznym itp.), tym bardziej zmiany te stają się zróżnicowane i głębokie. Najczęściej są one jednak niezauważalne dla samych użytkowników, np. w sytuacjach kiedy posługując się własnym językiem wtrącają wyrazy z języka rozmówcy, aby być lepiej zrozumianym. Mogą one prowadzić także do daleko idących przemian typologicznych a w skrajnych przypadkach do całkowitego porzucenia wcześniejszego języka na rzecz innego. Zjawiska związane z kontaktem językowym układają się więc w swoiste *kontinuum zmian wywoływanych oddziaływaniem jednego języka na drugi*, na którego początku ma miejsce wtrącanie obcych słów do mowy rodzimej, zaś na końcu – zamiana języka na inny.

Celem naszego projektu jest dogłębne i wielopłaszczyznowe przestudiowanie pierwszych trzech stadiów tego kontinuum, w których dochodzi najpierw do okazjonalnego wtrącania obcych słów (tzw. *przełączanie kodów*), następnie do ich zapożyczania i dostosowywania do systemu mowy rodzimej aż staną się wyrazami w pełni zintegrowanymi, których obcość zatraciła się w długim procesie akomodacji językowej. Za obiekt naszych badań przyjęliśmy jidysz, język polskich Żydów, z którym polszczyzna pozostawała w kilkusetletnim kontakcie, stając się dlań jednym z najistotniejszych języków-dawców. Kontakt polszczyzny z jidysz, choć przez swoją długotrwałość, intensywność i wielowymiarowość społeczną i kulturową stanowi wręcz modelowy przykład wzajemnego oddziaływania języków, nie został do tej pory gruntownie przebadany. Mimo, że ślady jakie polszczyzna odcisnęła na substancji językowej jidysz jako język dominujący na wspólnym terytorium nie ograniczają się – co należy podkreślić – do zjawisk kojarzonych tradycyjnie z zapożyczaniem wyrazów, to gruntowne ich przebadanie na tle kontinuum kontaktowych zmian językowych jest punktem wyjścia do zrozumienia innych powiązanych faktów językowych natury gramatyczno-strukturalnej. Wykorzystując długotrwały kontakt polszczyzny z jidysz jako model badawczy, pragniemy sformułować generalizacje pozwalające na lepsze zrozumienie takich kwestii jak powody zapożyczania takich a nie innych wyrazów, bądź czynniki sprzyjające i przeciwdziałające ich zadomowieniu się w języku. Dzięki humanistyce cyfrowej dostarczającej narzędzi badawczych w postaci dających się dowolnie opisywać i przeszukiwać elektronicznych baz danych, powstanie reprezentatywny korpus zapożyczeń polskich w języku jidysz, który nie tylko będzie narzędziem badawczym lecz na zaawansowanym etapie prac projektowych zostanie przekształcony w *Internetowy słownik polskich zapożyczeń w jidysz*. W związku z przeniesieniem się po Holocauście centrum języka jidysz, jakim Polska była w ubiegłych wiekach, daleko poza jej granice, słownik taki będzie miał nie tylko znaczenie poznawcze, lecz przede wszystkim praktyczne, jako narzędzie referencyjne np. dla tłumaczy czy naukowców zagranicznych, badających teksty języka jidysz pochodzące z okresu, kiedy pozostawał on pod dużym wpływem krajowego języka polskiego.